

POSTANOWIENIE

12 stycznia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Roman Trzaskowski

na posiedzeniu niejawnym 12 stycznia 2024 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa B.P.
przeciwko Syndykowi masy upadłości [...] Bank spółce akcyjnej w W.
o ustalenie i zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej Syndyka masy upadłości [...] Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 8 kwietnia 2022 r., VI ACa 667/20,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 17 czerwca 2020 r. Sąd Okręgowy w Warszawie w punkcie pierwszym (1) ustalił, że bliżej oznaczona umowa kredytu hipotecznego indeksowanego do CHF zawarta między powódką B.P. a [...] Bank S.A. [...] Oddział w Ł. (poprzednik prawny [...] Bank S.A. z w Warszawie; dalej – „Bank”), jest nieważna, w punkcie drugim (2) oddalił powództwo w pozostałej części, a w punkcie trzecim (3) orzekł o kosztach postępowania.

Wyrokiem z dnia 8 kwietnia 2022 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie w punkcie pierwszym (1) zmienił ww. wyrok Sądu Okręgowego w punkcie drugim w części w ten sposób, że zasądził od Banku na rzecz powódki kwotę 200.084,03 zł oraz kwotę 25.084,03 CHF, zastrzegając jednocześnie, że zapłata tych kwot nastąpi za jednoczesnym zaoferowaniem przez powódkę na rzecz Banku kwoty 353.368,97 zł, oraz w punkcie trzecim (co do kosztów postępowania), w punkcie drugim (2) oddalił obie apelacje w pozostałym zakresie, a w punkcie trzecim (3) orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

W skardze kasacyjnej, w uzasadnieniu wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania, pozwany wskazał przyczyny kasacyjne określone w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. Jego zdaniem w sprawie wystąpiły istotne zagadnienia prawne i wątpliwości wyrażające się w następujących pytaniach:

1) czy dopuszczalne (możliwe) jest wyeliminowanie charakteru niedozwolonego w rozumieniu art. 385¹ k.c. (abuzowności) postanowień umowy kredytu dotyczących indeksacji do kursu waluty obcej, odsyłających do Tabeli Kursów kredytodawcy, przez zastąpienie lub uzupełnienie ich, wskutek zawarcia aneksu do umowy, postanowieniami pozbawionymi abuzywnego charakteru, dającymi możliwość korzystania przez kredytobiorcę z dowolnie wybranego kursu, poprzez samodzielne nabywanie waluty obcej na poczet spłaty kredytu? (wątpliwość prawna dotycząca art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13);

2) czy w sytuacji, gdy powodowi przysługuje dalej idące roszczenie o zapłatę wynikające ze stosunku prawnego łączącego strony (rzekomo nieważna umowa kredytu hipotecznego indeksowanego kursem CHF), w szczególności wynikające z możliwości żądania zwrotu dokonanych świadczeń na podstawie przepisów o

bezpodstawnym wzbogaceniu, powód posiada interes prawny w żądaniu ustalenia nieważności umowy? (wątpliwość prawna dotycząca art. 189 k.p.c.);

3) czy sposób, w jaki postanowienie umowne było stosowane, już po zawarciu stosunku prawnego (wykonanie umowy), może mieć znaczenie dowodowe przy ocenie abuzywności kwestionowanego postanowienia, tzn. służyć wykazaniu tezy o braku niedozwolonego charakteru (abuzywności) tego postanowienia umownego, według stanu na dzień zawarcia umowy? (wątpliwość prawna dotycząca art. 385¹ § 1 w związku z art. 385² k.c.);

4) czy w toku (1) kontroli incydentalnej abuzywności postanowień umowy, pod kątem ich jednoznaczności, zgodności z dobrymi obyczajami oraz występowania rażącego naruszenia interesu konsumenta, jak również przy (2) ocenie ewentualnych skutków abuzywności, w kontekście zasad proporcjonalności, równości i pewności prawa, wynikających z Konstytucji oraz celami Dyrektywy 93/13/EWG w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich i polskich przepisów implementujących Dyrektywę 93/13, Sąd ma obowiązek brania pod uwagę indywidualnych okoliczności dotyczących danego stosunku prawnego, w szczególności: wiedzy i doświadczenia kredytobiorcy na dzień zawarcia umowy oraz świadomości w zakresie możliwych ryzyk związanych z zawieraną umową, w tym również informacji przekazanych na ten temat przez przedsiębiorcę-kredytodawcę; posiadania przez kredytobiorcę wykształcenia wyższego o profilu prawniczym oraz tytułu zawodowego adwokata; faktycznej alternatywy dla kredytobiorcy na dzień zawarcia umowy, gdyby chciał zawrzeć umowę bez kwestionowanych postanowień i całościowego wpływu, jaki ich wprowadzenie do umowy miało na interes konsumenta?;

5) czy w świetle celów art. 385¹ k.c. oraz Dyrektywy 93/13, dopuszczalne jest stwierdzenie upadku umowy kredytu, w oparciu o stwierdzenie niedozwolonego charakteru w rozumieniu art. 385¹ k.c. (abuzywność) części jej postanowień, dotyczących indeksacji (waloryzacji) kredytu do waluty obcej, jeżeli w ocenie Sądu, skutkuje to obiektywnie niekorzystnymi skutkami dla konsumenta, bez względu na wolę konsumenta w tym zakresie?;

6) czy w przypadku, gdy proces poinformowania konsumenta o ryzykach, wynikających z wprowadzenia do umowy kredytu klauzul przewidujących indeksację (waloryzację) kursem waluty obcej, polegał na przedstawieniu konsumentowi szczegółowej informacji o ryzyku kursowym związanym z zaciąganiem kredytu, a konsument potwierdził przekazanie tej szczegółowej i wyczerpującej informacji (wynikającej z procedur wewnętrznych Banku) przez złożenie pisemnego oświadczenia, to czy klauzule obciążające konsumenta ryzykiem kursowym mają charakter jednoznaczny i nie stanowią postanowień niedozwolonych w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c.? (wątpliwość prawna dotycząca art. 385¹ § 1 k.c.);

7) czy określenie niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 i 2 k.c., dotyczy określonych przez strony umowę norm postępowania - czy też, przeciwnie, wyodrębnionych redakcyjnie fragmentów tekstu umowy (wątpliwość prawna dotycząca art. 385¹ § 1 k.c.) oraz czy dopuszczalne jest wyeliminowanie z umowy całości kwestionowanych jednostek redakcyjnych w sytuacji, gdy stwierdzono abuzywność wyłącznie w odniesieniu do części zawartych tam norm?;

8) czy norma, zawarta w umowie kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do kursu waluty obcej, regulująca odesłanie do konkretnego źródła pochodzenia kursu walutowego (tzw. klauzula *spreadu*), stanowi normę regulującą główne świadczenia stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. (wątpliwość prawna dotycząca art. 385¹ § 1 k.c.) oraz czy norma ta należy do *essentialia negotii* umowy kredytu?;

9) jak dotkliwa powinna być represyjna (odstrasżająca) funkcja orzeczenia, w sytuacji stwierdzenia w konkretnym przypadku, że: a. kredytobiorca mógł spłacać raty kredytu bezpośrednio w walucie indeksacji, tj. bez zastosowania kursów pochodzących z Tabeli Kursowej Banku; lub b. analogiczny kredyt pozbawiony ryzyka walutowego (i kwestionowanych klauzul) byłby dla kredytobiorcy finansowo mniej niekorzystny lub porównywalny w porównaniu z kredytem złotowym?;

10) czy w przypadku braku podstaw do stwierdzenia upadku całej Umowy kredytu hipotecznego indeksowanego do kursu waluty obcej, przy jednoczesnym stwierdzeniu przez sąd nieważności postanowień regulujących odesłanie do konkretnego źródła pochodzenia kursu walutowego (kursu kupna i sprzedaży, tzw.

klauzula *spreadu*), skutkuje koniecznością dokonania wykładni postanowień umowy z pominięciem klauzuli *spreadu*, natomiast z wykorzystaniem przepisu dyspozytywnego, jakim jest przepis art. 358 § 2 k.c. dla rat kredytu spłaconych po dniu wejścia w życie ww. przepisu czyli od dnia 24 stycznia 2009 r. - wówczas z wykorzystaniem do przeliczeń kursu średniego waluty indeksacji publikowanego przez Narodowy Bank Polski, aktualnego na dzień zapadalności danej operacji finansowej?;

11) czy art. 358 § 2 k.c. stanowi przepis dyspozytywny, który umożliwia dokonanie wykładni umowy kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do waluty obcej, pozwalającej na jej wykonanie, po stwierdzeniu niezwiązania konsumenta normą, zawartą w umowie kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do kursu waluty obcej, regulującą odesłanie do konkretnego źródła pochodzenia kursu walutowego (tzw. klauzula *spreadu*)? (wątpliwość prawna dotycząca art. 358 § 2 w związku z art. 385¹ § 2 k.c.);

12) czy art. 24 ust. 3 ustawy o NBP stanowi przepis dyspozytywny, który umożliwia dokonanie wykładni umowy kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do waluty obcej, pozwalającej na jej wykonanie, po stwierdzeniu niezwiązania konsumenta normą, zawartą w umowie kredytu indeksowanego (waloryzowanego) do kursu waluty obcej, regulującą odesłanie do konkretnego źródła pochodzenia kursu walutowego (tzw. klauzula *spreadu*)? (wątpliwość prawna dotycząca art. 24 ust. 3 ustawy o NBP w związku z art. 385¹ § 2 k.c.);

13) czy dokonując oceny w przedmiocie skutków abuzywności, sąd powinien wziąć pod uwagę brzmienie przepisów prawa materialnego na dzień zamknięcia rozprawy, czy też na dzień zawarcia Umowy, mając na względzie cel przepisów regulujących skutki abuzywności oraz przepisów dyspozytywnych umożliwiających dokonanie wykładni w tym zakresie (wątpliwość prawna dotycząca art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 385¹ § 2 i z art. 3 k.c. oraz z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13)?;

14) czy rozstrzygnięcie w przedmiocie skutków abuzywności, zastosowane Sąd drugiej instancji (upadek umowy), stoi w sprzeczności z zasadą proporcjonalności, równości, pewności prawa oraz utrzymania w mocy umowy w

zakresie niedotkniętym abuzywnością, a także pozostaje w sprzeczności z interesem innych konsumentów oraz konkurentów pozwanego, które to zasady wynikają z Konstytucji oraz z Dyrektywy 93/13 i polskich przepisów implementujących tę dyrektywę? (wątpliwość prawna dotycząca art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 7 ust. 1 i art. 8b ust. 1 Dyrektywy 93/13 oraz art. 353¹ k.c. w związku z art. 2, art. 31 ust. 3 i art. 32 ust. 1 Konstytucji).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z art. 398¹ § 1 k.p.c. wynika, że skarga kasacyjna przysługuje co do zasady od prawomocnych orzeczeń sądów drugiej instancji, a więc orzeczeń wieńczących dwuinstancyjne postępowanie sądowe, w którym sądy obu instancji dysponują pełną kognicją w zakresie faktów i dowodów. Jednakże zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania tylko wtedy, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W zamyśle ustawodawcy skarga kasacyjna stanowi zatem nadzwyczajny środek zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym, w szczególności przez zapewnienie jednolitej wykładni i stosowania prawa. Wyłączną podstawą oceny pod kątem przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania są wskazane w niej przyczyny kasacyjne wraz z uzasadnieniem (art. 398⁴ § 2 k.p.c.).

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, skarżący, który jako uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał przyczynę określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., powinien odpowiednio sformułować zagadnienie prawne, wskazać przepisy prawa, na których tle zagadnienie się wyłoniło oraz przedstawić argumentację jurydyczną uzasadniającą możliwość rozbieżnych ocen prawnych oraz świadczącą o istotności tego zagadnienia (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, Nr 1, poz. 11; z 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, niepubl.; z 9

kwietnia 2015 r., V CSK 547/14, niepubl.). Zagadnienie jest istotne, jeżeli jego rozstrzygnięcie ma znaczenie dla ukierunkowania praktyki sądowej i rozstrzygnięcia sprawy, w której zagadnienie powstało (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 września 2012 r., II CSK 180/12, niepubl. oraz z 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, niepubl.), wywołuje poważne wątpliwości, a zarazem nie było dotychczas rozstrzygnięte w judykaturze albo dotychczasowe orzecznictwo wymaga zmiany (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 24 sierpnia 2016 r., II CSK 94/16, niepubl.).

Powołanie się na przyczynę kasacyjną przewidzianą w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga natomiast wykazania przez stronę skarżącą, że chodzi o wykładnię przepisów prawa, których treść i znaczenie nie zostały dostatecznie wyjaśnione w dotychczasowym orzecznictwie lub, że istnieje potrzeba zmiany ich dotychczasowej wykładni, podania, w drodze stosownego jurydycznego wyводу, na czym owe wątpliwości polegają, a także że mają one poważny oraz rzeczywisty charakter i ich rozstrzygnięcie wiąże się z rozpatrywaną sprawą i jest istotne z punktu widzenia wyniku postępowania oraz publicznoprawnych funkcji skargi kasacyjnej. Jeżeli podstawą wniosku w tym zakresie jest twierdzenie o występujących w orzecznictwie sądowym rozbieżnościach wynikających z dokonywania przez sądy różnej wykładni przepisu, konieczne jest wskazanie rozbieżnych orzeczeń, dokonanie ich analizy i wykazanie, że rozbieżność wynika z różnej wykładni przepisu (por.m.in. postanowienia z 15 października 2002 r., II CZ 102/02, niepubl.; z 28 marca 2007 r., II CSK 84/07, niepubl.; z 8 lipca 2008 r. I CSK 111/08, niepubl.; z 20 listopada 2015 r., III CSK 269/15, niepubl.; z 20 maja 2016 r., V CSK 692/15, niepubl.; z 3 sierpnia 2017 r., IV CSK 85/17, niepubl.; z 7 grudnia 2017 r., I CSK 499/17, niepubl.; z 26 kwietnia 2018 r., IV CSK 571/17, niepubl.).

Zagadnienia i wątpliwości prawne sformułowane przez pozwanego nie czynią zadość wskazanym wymaganiom.

Wątpliwość dotycząca tego, czy rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego w przedmiocie skutków abuzywności Sądu stoi w sprzeczności z zasadą proporcjonalności, równości, pewności prawa oraz utrzymania w mocy umowy w zakresie niedotkniętym abuzywnością, a także pozostaje w sprzeczności z

interesem innych konsumentów oraz konkurentów pozwanego, jest w istocie niedopuszczalnym pytaniem o właściwy sposób rozstrzygnięcia konkretnej sprawy i nie nadaje się do abstrakcyjnego rozstrzygnięcia. Do przydatnego, abstrakcyjnego rozstrzygnięcia nie nadaje się również zagadnienie dotyczące tego, „jak dotkliwa powinna być represyjna (odstraszająca) funkcja orzeczenia” w opisywanym przez skarżącego przypadku. Jest to w istocie pytanie o stosunek wymagania efektywności sankcji i jej proporcjonalności, na które da się odpowiedzieć – i odpowiedzi takie są formułowane (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, z dnia 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, niepubl., z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, niepubl., z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, z 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, niepubl., z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, z dnia 28 października 2022 r., II CSKP 902/22 i II CSKP 910/22, niepubl., z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, niepubl., z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl., z 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22, niepubl., z 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22, niepubl., z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22, niepubl. oraz z 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22) - tylko w kontekście bardziej szczegółowych zagadnień.

Należy też zwrócić uwagę, że *in casu* Sąd odwoławczy uznał za abuzywną nie tylko klauzulę odsyłającą do tabeli kursowej Banku, ale także postanowienie nakładające na konsumenta nieograniczone ryzyko kursowe, wskazując, iż nie wiąże ono konsumenta, co prowadzi do nieważności umowy kredytu (por. s. 26, 28-31 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Jest to zgodne z aktualnym orzecznictwem, które piętnuje obciążenie kredytobiorców nieograniczonym ryzykiem walutowym (por. zwłaszcza wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 810/23 oraz z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1753/22; por. też wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 10 czerwca 2021 r., C-776/19-C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, pkt 99-103, teza).

Z kolei wątpliwości dotyczącej obowiązku uwzględnienia – w toku kontroli incydentalnej abuzywności postanowień umowy oraz oceny jej skutków - indywidualnych okoliczności dotyczących danego stosunku prawnego nie można

uznać za ważną. Z dyrektywy 93/13, art. 385² k.c. oraz orzecznictwa wynika jasno, że to indywidualne okoliczności dotyczące konkretnego stosunku prawnego decydują np. o tym, czy postanowienie umowne zostało indywidualnie wynegocjowane, czy zostało sformułowane w sposób jednoznaczny, czy sprzecznie z dobrymi obyczajami, znacząco narusza interesy konsumenta (co wymaga uwzględnienia także innych postanowień umowy, w tym dotyczących ograniczenia swobody banku w określaniu kursów waluty obcej, do której kredyt jest indeksowany albo ewentualnych „bezpieczników” chroniących konsumenta przed nadmiernym wzrostem kursu waluty obcej, np. przez określone z góry limity ograniczające ten wzrost czy gwarancję bezkosztowego przewalutowania kredytu, czy ryzyko walutowe jest wystarczająco równoważone wysokością oprocentowania), czy bez klauzul abuzywnych umowa może nadal obowiązywać, czy upadek umowy naraża konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje lub czy konsument chce być chroniony przed tymi konsekwencjami. To, że okoliczności tego rodzaju mogą być powtarzalne między różnymi stronami wiąże się z masowością i powtarzalnością schematu zawierania umów kredytu indeksowanego do waluty obcej (w tym wykorzystywaniem wzorców umów), a nie z zanegowaniem znaczenia indywidualnych okoliczności.

Poważnego charakteru nie ma również wątpliwość prawna dotycząca znaczenia art. 24 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (w dacie zawarcia umowy tekst jedn. Dz. U. z 2005 r., Nr 1, poz. 2), gdyż jest jasne, że nie jest to przepis dyspozytywny, który ma kształtować treść stosunku umowy kredytu, a w szczególności determinować kształt mechanizmu waloryzacyjnego w zakresie kursu walutowego miarodajnego dla przeliczeń, co dopiero pozwalałoby odwołać się do domniemania, że ów kształt był wynikiem należytego wyważenia ogółu praw i obowiązków stron przez ustawodawcę i wyłączałoby kontrolę abuzywności zgodnie z art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 (por. analogicznie co do art. 111 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe, tekst jedn. Dz. U. z 2002 r., Nr 72, poz. 665 ze zm., wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22 i motyw 13 dyrektywy 93/13 oraz wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 21 marca

2013 r., w sprawie C-92/11, RWE Vertrieb AG przeciwko Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen e.V., pkt 26 i n.).

Podobnie należy ocenić kwestię wykładni art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 385¹ k.c. § 2 i z art. 3 k.c. oraz z art. 6 ust. 1 i 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13, gdyż nie powinno budzić wątpliwości, że czym innym jest obowiązek uwzględniania stanu prawnego obowiązującego w chwili zamknięcia rozprawy, a czym innym stosowanie obowiązujących wówczas norm (w tym art. 358 § 2 k.c.) do zdarzeń prawnych (w tym umów) powstałych zanim te normy weszły w życie (jest to kwestia stosowania tzw. prawa międzyczasowego).

Pozostałe zagadnienia i wątpliwości zostały już wystarczająco wyjaśnione w orzecznictwie Sądu Najwyższego uwzględniającym judykaturę Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Sąd Najwyższy wielokrotnie wyjaśniał już, jakie przesłanki muszą być spełnione, aby można było przyjąć, iż konsument został należycie poinformowany o ryzyku walutowym związanym z zaciągnięciem kredytu indeksowanego do waluty obcej czy denominowanego w tej walucie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, niepubl., z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl. i z dnia 28 lutego 2023 r., II CSKP 763/22, niepubl.), co wskazywałoby na jednoznaczność postanowienia wprowadzającego to ryzyko i wykluczającego jego kontrolę pod kątem abuzywności, zważywszy, iż chodzi o postanowienie określające świadczenie główne (por. art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). W tym kontekście zastrzegał m.in., że ogólne pouczenie konsumenta, iż wahania kursów waluty obcej, do której kredyt jest denominowany/indeksowany, wpłyną na wysokość salda kredytu oraz wysokość raty kapitałowo-odsetkowej wyrażonej w walucie krajowej, jest niewystarczające dla stwierdzenia, że bank udzielił kredytobiorcy konsumentowi wystarczającej informacji. Podkreślał też, że nawet przestrzeżenie przez bank obowiązującego w dacie zawarcia umowy standardu wynikającego z rekomendacji S Komisji Nadzoru Bankowego dotyczącej dobrych praktyk w

zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie wydanej w 2006 r., nie wyklucza oceny, iż bank nie udzielił konsumentowi należytej informacji, a ocena ta może przesądzać nietransparentność klauzuli ryzyka walutowego (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22 i z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 810/23, niepubl., postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2022 r., I CSK 2071/22, niepubl. i tam przywoływane orzeczenia). *In casu* zaś Sąd Apelacyjny uznał za niewystarczające ogólne informacje o wzroście kosztów kredytu przy niewielkich wahaniach kursowych ani tym bardziej symulacje ograniczone do różnicy w wysokości rat pomiędzy kredytem w PLN a kredytem waloryzowanym (por. s. 29 uzasadnienia zaskarżonego wyroku).

Zgodnie z jednolitym obecnie orzecznictwem Sądu Najwyższego zamieszczone w umowie kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej klauzule ryzyka walutowego (rozumianego jako ryzyko zmiany kursu waluty w trakcie obowiązywania umowy) oraz klauzule kursowe (rozumiane jako wynikające z umowy uprawnienie do ustalania kursu przeliczeniowego waluty z odwołaniem się do tabel kursowych banku) określają główne świadczenia stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z dnia 30 września 2020 r., I CSK 556/18, niepubl., z dnia 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, niepubl. oraz z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 i tam przywoływane orzecznictwo krajowe i unijne; por. też wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 10 czerwca 2021 r., C-776/19-C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, pkt 56).

Nie budzi też wątpliwości, że określenie wysokości należności obciążającej konsumenta z odwołaniem do tabel kursów ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron, w związku z czym jest niedopuszczalne (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134, z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, niepubl., z dnia 19 września 2018 r., I CNP 39/17, niepubl., z dnia 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl., z dnia 13 grudnia 2018 r., V CSK

559/17, niepubl., z dnia 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, niepubl., z dnia 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115, z dnia 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, niepubl., z dnia 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, niepubl., z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, Glosa 2020, nr 4, s. 67 i n., z dnia 30 września 2020 r., I CSK 556/18, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 674/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 810/23, niepubl. oraz z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, niepubl.). Co do zasady uznaje się również, że bez abuzywnych klauzul przeliczeniowych (spreadowych) umowa kredytu indeksowanego nie może nadal obowiązywać, gdyż ich wyeliminowanie prowadzi do upadku klauzuli ryzyka walutowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, co jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze niż zamierzone przez strony, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z dnia 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, niepubl., z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl., z dnia 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z dnia 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, niepubl., z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl. i z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22). Rzecz bowiem w tym, że bez postanowień określających sposób wyznaczenia kursu miarodajnego dla przeliczenia złotówki na franki szwajcarskie i na odwrót (bez uzupełnienia związanej z tym luki), klauzule przewidujące indeksację (ucieleśniające też ryzyko walutowe), w ogóle nie mogą wywrzeć skutku (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22 i z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22). Dopuszczalność zaś ich zastąpienia uzależniona jest od rygorystycznych przesłanek (por. w szczególności uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, Nr 9, poz. 56), a więc wchodzi w

rachubę co do zasady tylko wtedy, gdy (koniunkcja przesłanek): 1) po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, o czym decyduje obiektywne podejście w świetle prawa krajowego, a zatem wola jednej ze stron, w tym konsumenta, nie ma w tym zakresie rozstrzygającego znaczenia (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2012 r., C-453/10, Jana Pereničova, pkt 33-34, z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai, pkt 40, 51, z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179, Abanca Corporación Bancaria, pkt 57, z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 39-41, z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W. i R.W., pkt 83, 89, z dnia 2 września 2021 r., C-932/19, OTP Jelzálogbank i in., pkt 49-50, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 74, z dnia 8 września 2022 r., w połączonych sprawach C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, 74 oraz z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29, 37); 2) całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w czasie sporu (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 51, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, z dnia 27 kwietnia 2023 r., C-705/21, AxFina Hungary, pkt 41 oraz z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 87), z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że „do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie” w tym sensie, iż jeżeli – a tak było *in casu* (por. s. 33 uzasadnienia zaskarżonego wyroku) - sąd poinformował konsumenta w sposób obiektywny i wyczerpujący o skutkach prawnych oraz szczególnie szkodliwych skutkach ekonomicznych, jakie może mieć dla niego unieważnienie umowy, sąd ten nie może, po uwzględnieniu jego woli stwierdzenia nieważności umowy, sprzeciwić się zrzeczeniu się przez niego ochrony przyznanej im przez dyrektywę 93/13 (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 78 w związku z pkt 74-75 i z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B., U.B., M.B. przeciwko X S.A. (M.B. i in.), pkt 43 i teza, oraz z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29), a z drugiej strony sąd nie może chronić konsumenta przed upadkiem umowy, jeżeli ocenia, że nie

naraża on go na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, choćby konsument domagał się tej ochrony (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 38, 40-41); 3) istnieje przepis dyspozytywny albo przepis „mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę”, który mógłby zastąpić wyłączone niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy (z korzyścią dla konsumenta); jeżeli niedozwolone postanowienie umowne odzwierciedlało obowiązujący przepis ustawowy mający zastosowanie w przypadku porozumienia stron, w rachubę wchodzi także zastąpienie niedozwolonego postanowienia „tym stanowiącym punkt odniesienia przepisem ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy” (por. np. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria, pkt 59-64 i teza). Zarazem w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśniono, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoi na przeszkodzie wypełnieniu luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, które się w niej znajdowały, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, przewidujących, iż skutki wyrażone w treści czynności prawnej są uzupełniane w szczególności przez skutki wynikające z zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów, które nie stanowią przepisów dyspozytywnych lub przepisów mających zastosowanie, jeżeli strony umowy wyrażą na to zgodę (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 62 oraz pkt 3 sentencji, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 77, z dnia 12 stycznia 2023 r., C-395/21, D.V., pkt 63, 65 i z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B. i in., pkt 56). Sąd Najwyższy wypowiadał się już również co do niedopuszczalności zastąpienia niedozwolonych postanowień kursowych przez sięgnięcie do art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, wykładni oświadczeń woli (art. 65 k.c.), art. 41 Prawa wekslowego albo art. 358 § 2 k.c. (por. w szczególności wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 2022 r., II CSKP 395/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22 i z dnia 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1027/22, niepubl. oraz tam przywoływane orzecznictwo). Wskazywał także wielokrotnie, że ocena abuzywności klauzuli powinna być dokonywana w

świetle okoliczności z chwili zawarcia umowy, w związku z czym sposób wykorzystywania jej w praktyce przez bank jest w zasadzie obojętny (por. w szczególności uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, Nr 1, poz. 2 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, z dnia 9 września 2022 r., II CSKP 794/22, niepubl. i z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22). W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17 Sąd Najwyższy wyjaśnił przy tym, że stanowisku temu nie sprzeciwia się powszechnie akceptowany pogląd, iż jednym ze źródeł informacji o rzeczywistej woli stron i sposobie rozumienia przez nie postanowień umowy (art. 65 k.c.) mogą być także zachowania stron podjęte po zawarciu umowy, zwłaszcza sposób jej wykonywania, gdyż są to tylko dowody pośrednie, które mają służyć ustaleniu sposobu rozumienia umowy przez strony w chwili jej zawarcia, a więc przy wyjaśnianiu wątpliwości interpretacyjnych dotyczących treści umowy (art. 65 k.c.). Wskazał też, że nawiązywanie do zgodnego zamiaru stron w odniesieniu do postanowienia jednostronnie narzuconego konsumentowi w ogóle nie wchodzi w rachubę. Ponadto ustalenie znaczenia klauzuli jest w zasadzie etapem wcześniejszym niż kontrola jej abuzywności, ustalając zaś - na potrzeby kontroli abuzywności - treść (znaczenie) jednostronnie narzuconej i niejednoznacznej klauzuli, a zwłaszcza klauzuli modyfikacyjnej, nie można przypisać decydującego znaczenia następczemu względem zawarcia umowy, respektującemu interesy konsumenta sposobowi korzystania z tej klauzuli przez przedsiębiorcę. Sprzeciwia się bowiem temu wymaganie transparentności, jak również reguła *in dubio contra proferentem*.

Sąd Najwyższy, pod wpływem orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, wypowiadał się również – także w kontekście postulatu ograniczenia zakresu abuzywności tzw. klauzul spreadowych - co do dopuszczalności oceny abuzywności fragmentów postanowień (postanowień rozumianych jako jednostki redakcyjne), wskazując, że przepisy dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie temu, żeby uznany za nieuczciwy warunek został częściowo utrzymany w mocy przez usunięcie elementów przesądzających o jego nieuczciwym charakterze, w przypadku gdyby to usunięcie sprowadzało się do mającej wpływ na istotę tych

warunków zmiany ich treści i że jedynie wtedy, gdyby nieuczciwy element warunku stanowił zobowiązanie umowne odrębne od pozostałych postanowień, które mogłoby być przedmiotem zindywidualizowanego badania jego nieuczciwego charakteru, sąd krajowy mógłby go usunąć (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, Bank BPH, pkt 70-71, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 63-64 i teza oraz z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 89-90; por. też wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 810/23, niepubl. oraz z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22 i II CSKP 1753/22, niepubl.); reguła ta została odniesiona również do różnych postanowień tego samego warunku (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 91-93, 96).

W orzecznictwie wyjaśniono też, jakie przesłanki muszą być spełnione, aby uznać, że przez zmianę umowy (zawarcie aneksu) doszło do uchylenia konsekwencji abuzywności zastrzeżonych w niej klauzul. W szczególności, że może to nastąpić tylko wówczas, gdy konsument zrezygnował z wyciągania konsekwencji z tej abuzywności i swobodnie, co zakłada, iż wiedział on o niedozwolonych charakterze klauzul i związanych z tym konsekwencjach (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22 i z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 810/23 i tam przywoływane orzecznictwo). *In casu* zaś Sąd odwoławczy wprost stwierdził, że treść złożonych oświadczeń nie pozwala stwierdzić, iż powódka miała świadomość abuzywności klauzul waloryzacyjnych i jej działania zostały podjęte w celu przywrócenia tym klauzulom skuteczności (por. s. 31 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Wyjaśniono też, że samo zapewnienie konsumentowi-kredytobiorcy możliwości spłaty rat kredytu w walucie obcej (walucie indeksacji) nie uchyla abuzywności postanowienia dotyczącego spłaty rat kredytu w walucie krajowej, w wysokości zależnej od kursu waluty obcej określanego swobodnie przez bank (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 810/23 i z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22 oraz wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 21 września 2023 r., C-139/22, mBank (Polski rejestr klauzul niedozwolonych), pkt 52-57, gdzie wskazano m.in., że włączenie do

umowy zawartej z konsumentem dwóch alternatywnych warunków dotyczących wykonania tego samego obowiązku ciążącego na konsumentce, z których jeden jest nieuczciwy, a drugi zgodny z prawem, pozwala danemu przedsiębiorcy na spekulowanie, że poprzez brak informacji, nieuwagę lub niezrozumienie konsument wykona dane zobowiązanie zgodnie z warunkiem, który powoduje znaczącą nierównowagę praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta).

W orzecznictwie nie budzi też już obecnie wątpliwości, że dopuszczalne jest wystąpienie z żądaniem ustalenia nieistnienia stosunku kredytu ze względu na nieważność umowy kredytu, nawet jeżeli stronie przysługuje roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych na podstawie tej umowy (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22, niepubl. i z dnia 20 czerwca 2022 r., II CSKP 701/22, niepubl.; por. też wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 77, gdzie wskazano, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z zasadą skuteczności stoi on na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z ich wykładnią dokonaną w orzecznictwie, które w celu uwzględnienia wytoczonego przez konsumenta powództwa zmierzającego do stwierdzenia bezskuteczności nieuczciwego warunku w umowie zawartej z przedsiębiorcą wymagają dowodu na istnienie interesu prawnego, w sytuacji gdy uznaje się, że taki interes nie istnieje, jeżeli konsumentowi przysługuje powództwo o zwrot nienależnego świadczenia, lub gdy może on powołać się na tę bezskuteczność w ramach obrony przed powództwem wzajemnym w przedmiocie wyegzekwowania wykonania zobowiązania wytoczonym przeciwko niemu przez tego przedsiębiorcę na podstawie tego warunku.).

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy postanowił, jak w sentencji.

(K.L.)

[a]